

qualification levels of junior specialist, bachelor, specialist and master, and specifies the term of apprenticeship for the obtaining of the each of these levels; proves that social workers' training system in Ukraine is continuous and multi-levelled. It discloses the purpose of the State branch educational standards in the social work sphere and explains the content of the state and regional structural components as the constituents of the mentioned standards. It determines the idea, purpose and the components (substantial, activity, functional, technological, structural and managerial, statutory and regulatory, professionally-personal and monitoring-correctional components) of the social sphere specialists' professional training the obtaining of the higher education by them.

Keywords: social work specialists' training, professional training of the social workers, The State educational standards.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Гаміна Т. С.

УДК 37.013.42: 378.14

О. В. Сватенков

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА АДАПТАЦІЮ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВУЗІ

Вступаючи до вищого навчального закладу, студенти стикаються з рядом проблем, що пов'язані з недостатньою готовністю до нових умов навчання, з руйнуванням роками вироблених установок, навичок, звичок, ціннісних орієнтацій, властивих учням загальноосвітніх шкіл.

Саме тому, перший рік навчання є дуже важливим тому, що в цей час у студента відбуваються емоційно-особистісні та когнітивні зміни – нерідко кількість цих змін перевищує ту, яка припадає на весь період навчання у вищому освітньому закладі. Вони обумовлені ситуацією появи нових і незвичних вимог до першокурсника.

Тому сьогодні перед навчальними закладами стоїть завдання створення умов необхідних для розвитку здібностей і обдарувань першокурсників, формування в них потреб та навичок самоосвіти, як основи успішного навчання у вищій школі.

Адаптація і здатність до неї – це передумова майбутньої активної діяльності, необхідна умова її успіху без відчуття дискомфорту, напруженості та внутрішнього конфлікту особистості з професійним та соціальним оточенням. Тому дослідження цих процесів є дуже важливим і

актуальним у практиці організації навчальної діяльності та виховної роботи у ВНЗ.

Протилежним адаптації процесом є дезадаптація, формування якої породжує втрату сформованих позитивних установок і відносин студента-першокурсника. Важким наслідком дезадаптації є стан напруженості і фрустрації, зниження активності студентів у навчанні, втрата інтересу до громадської роботи, погіршення поведінки, невдачі на першій сесії, а в ряді випадків – втрата віри у свої можливості, розчарування у життєвих планах. Усе це призводить до психічного перевантаження, яке власне і знижує адаптативні можливості і, як наслідок, сприяє порушенню психічного здоров'я особистості.

Основна причина дезадаптації полягає у неузгодженості між інтелектуальним, творчим, особистісним потенціалом студента, з одного боку, і можливостями його реалізації, з іншого. Ще однією важливою причиною дезадаптаційної поведінки студентів до умов навчання у вищому навчальному закладі є відмінності шкільного та студентського колективів, а також проблеми спілкування та уміння налагоджувати контакти в цілому, відсутність професійних мотивів.

Таким чином, проблема адаптації першокурсників вимагає як спеціального теоретичного, так і емпіричного вивчення. Одним із напрямів дослідницької роботи в межах окресленої проблематики є вивчення впливу художньо-творчої діяльності першокурсників на їх адаптацію до умов навчання у вузі. Нами було проведене емпіричне дослідження даної проблеми серед студентів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Відповідно, метою даної статті є представлення результатів емпіричного дослідження впливу художньо-творчої діяльності на адаптацію студентів-першокурсників до умов навчання у вузі.

Зміст поняття „адаптація студентів” різні дослідники трактують по-різному. Так, Гришанов Л.К. і Цуркан В.Д. під адаптацією студента розуміють процес приведення основних параметрів його соціальних і особистісних характеристик у відповідність до стану динамічної рівноваги з новими умовами вузівського середовища як зовнішнього фактору по відношенню до студента. До основного змісту процесу адаптації студентів молодших курсів, на їх думку, належать: формування нового ставлення до професії, засвоєння нових навчальних форм, оцінок, способів і прийомів самостійної роботи, пристосування до нового типу навчального колективу, його звичаям і традиціям, пристосування до нових умов побуту, нової студентської „культури”, новим формам використання вільного часу тощо [2].

Процес адаптації першокурсників до умов навчання у вузі є дуже складним та багатограним. Березовін Н.А. розглядає адаптацію як „комплексний динамічний процес”, зумовлений взаємодією психологічних, соціальних і біологічних факторів [4, с.15].

Значимість самооцінки студента як показника його здатності до навчальної адаптації відзначає Бабахан Ю.С. Він наголошує на важливості такої передумови успішної адаптації студента, як наявність у нього здатності правильно оцінювати власні можливості не тільки щодо навчальних завдань, а й щодо їх розкладу і правил, які визначають їх виконання [1].

Адаптація студентів до навчального процесу у вузі включає цілий ряд аспектів, за якими стоять різні зони труднощів, з якими доводиться стикатися студентам на початковому етапі навчання у вузі.

Важливу роль у процесі соціально-психологічної адаптації відіграє студентська академічна група. Взагалі група є одним з найбільш вирішальних мікросоціальних факторів формування особистості, а також одним з найбільш дієвих засобів виховання. Тут відбувається трудове і моральне виховання, формуються колективістські риси особистості студента. Великий вплив справляє група на формування етичної культури, почуття відповідальності за доручену справу, причетності до діяльності і традицій вузівського колективу. Те, як складуться відносини першокурсника з групою, значною мірою впливатиме на швидкість та ефективність його адаптації в вузі. Труднощі в цьому аспекті адаптації викликані тим, що існують значні відмінності між соціальною ситуацією, яку покинув першокурсник, і ситуацією, до якої йому доведеться адаптуватися. Різноманітність відносин, які виникають між людьми в процесі тривалого взаємного спілкування, складає дві основних системи: систему ділових відносин і систему особистісних відносин. І якщо у школярів основою формування мікрогруп більшою мірою виступають міжособистісні відносини, то серед студентів, у яких, як правило, вже сформувався коло друзів поза університетом, більш актуальними є ділові стосунки. До того ж, оцінка міжособистісних відносин в групах знижується зі збільшенням віку студентів [3, с.57].

Окрім того, у період здобуття вищої освіти молода людина продовжує свій особистісний ріст, зіштовхуючись із багатьма проблемами, пов'язаними з початком дорослого життя: нове середовище ровесників і дорослих, перегляд уявлень про себе, необхідність заробітку, можливий переїзд до іншого міста, проживання в гуртожитку тощо. Постійне вирішення цих проблем потребує внутрішньої самоорганізації, уміння розподілити час і сили в навчальному режимі, стимулює роботу по виявленню й усвідомленню життєвих цінностей, уточненню перспективних планів. Необхідною умовою ефективності навчальної роботи студента є успішне проходження процесу адаптації [5, с.315].

Розрізняють три форми адаптації студентів-першокурсників до умов вищого освітнього закладу, а саме [6, с. 128]:

– *Формальна адаптація* – стосується пізнавально-інформаційного пристосування студентів до нового оточення, до структури вищої школи, до вимог і своїх обов'язків.

–*Соціальна адаптація* – процес внутрішньої інтеграції груп студентів-першокурсників і інтеграція цих груп зі студентським оточенням в цілому.

–*Дидактична адаптація* – стосується підготовки студентів до нових форм і методів навчальної роботи у вищій школі.

Навчальна діяльність є провідною діяльністю студентів, вона спрямована на розвиток, удосконалення та формування особистості студента як майбутнього професіонала. Метою навчальної діяльності є отримання глибоких, систематичних знань та практичних умінь і навичок. Саме тому у своїй роботі головним критерієм адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі ми визначили дидактичний. Ключовим параметром, який дозволив нам оцінити успішність студентів, нами було визначено середній бал за результатами екзаменаційної сесії. Для його визначення нами було використано метод аналізу документів та формула обрахування середнього арифметичного.

Організація взаємодії між студентами в процесі навчання у вузі, тобто спільних дій, що дозволяють студентам реалізувати яку-небудь спільну для них роботу, є стійкою умовою успішної адаптації студентів-першокурсників в умовах вузу. Мудрик А.В. наголошує, що взаємодія має організовуватися в контактних групах – колективі, у мікрогрупах, що входять до його складу, між групами та в різноманітних формах масової взаємодії [7]. Значну роль відіграє навчання взаємодії, формування та розвиток у студентської молоді інтелектуальної, психічної та соціальної готовності до ефективної участі у взаємодії й засвоєння способів практичної реалізації цієї готовності

Однією із форм організації такої взаємодії є художньо-творча діяльність. Під нею ми розуміємо діяльність студентів, що обумовлена цілями, усвідомленими студентами, визначеними мотивами й реалізується за допомогою самостійних художньо-творчих дій, які вимагають розумових, вольових та фізичних зусиль і завершуються певним результатом. До форм організації самостійної художньо-творчої діяльності студентів на факультеті психології та соціальної роботи НДУ ім. М.Гоголя належать:

Посвята у першокурсники – це захід на факультеті психології та соціальної роботи, метою якого є познайомитися зі студентами першого курсу та урочисто присвоїти їм звання студентів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Студенти готуються до цього заходу з великою відповідальністю, адже вони мають презентувати себе як гідних учасників навчального процесу. Вони мають підготувати творчий номер, який найповніше виразить їхні думки та очікування від навчання і ВНЗ.

КВК „Нумо, першокурснику” – це змагання між групами першого курсу у кмітливості та гуморі. Студенти готують заздалегідь команду від

своєї групи, капітана команди, назву команди, девіз, візитну картку та певні номери, які потім оцінює досвідчене журі та присвоює відповідні місця.

Благодійна імпреза – це благодійний захід, який був започаткований на факультеті психології та соціальної роботи. До цієї урочистої події готуються дуже старанно і відповідально. Студенти готують різноманітні художні номери. Це можуть бути пісні, танці, читання віршів, демонстрація певних талантів. В Імпрезі можуть брати участь і студенти з інших факультетів. На святі присутні почесні гості.

Студентська весна – це захід, який має на меті показати досягнення студентів факультету психології та соціальної роботи у художньо-творчій діяльності протягом року

Міс Університет – це університетський конкурс краси, який проводиться раз на рік у грудні

Містер Університет – це аналогічний захід з Міс Університет, але з участю студентів чоловічої статі.

Параметром, який дозволив нам оцінити включеність студентів до художньо-творчої діяльності була кількість їх участі у різноманітних заходах в межах факультету та університету. Його вивчення передбачало проведення анкетування серед студентів.

Визначення взаємозв'язку між зазначеними параметрами було здійснено за допомогою коефіцієнт порядкової кореляції Ч.Спірмена (r). для обчислення r використовується формула (див. формула 1).

Формула 1.

Формула рангової кореляції

$$r = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)}$$

де n – число пар, які порівнюються, величини двох змінних;

d^2 – квадрат різниці рангів цих величин.

Вибірку склали 137 студентів першого та другого курсів факультету психології та соціальної роботи. Проте, зазначимо, що, враховуючи різну кількість художньо-творчих заходів у студентів першого та другого курсів, взаємозв'язок між досліджуваними явищами вираховувався для студентів кожного курсу окремо.

За результатами вираховування середнього балу для студентів першого курсу, встановили, що 7 % (6 студентів) студентів першого курсу факультету психології та соціальної роботи мають середні бали успішності 4,5-5. У 37 % (33) студентів середній бали успішності лежить у проміжку 4-4,4. Більша частина студентів першого курсу, а саме 56% (51) студентів мають середні бали успішності менші за 4,0, серед них 13% (12) мають середній бал з проміжку 3,5-3,9 і 43% (39) – з діапазону 3,0-3,4.

Вирахувавши показник середнього балу для студентів другого курсу, отримали наступні показники: лише 1 студентка другого курсу факультету психології та соціальної роботи НДУ ім. Миколи Гоголя, має найвищий середній бал успішності – 5. 13% студентів (6) мають середні бали 4,5-4,9. У 40% студентів (18) середні бали успішності складають

4,0-4,4. В діапазоні 3,5-3,9 мають середній бал 9% студентів, а 3,0-3,4 – 36% другокурсників.

Як ми вже зазначали вище, анкетування студентів було спрямоване на визначення кількості заходів, в яких кожен зі студентів брав участь.

За результатами опитування першокурсників нами було виявлено, що 10% (9) студентів брали активну участь у житті факультету, оскільки були задіяні у 4-х заходах. Для студентів першого курсу це максимальне число заходів, у яких вони мають змогу взяти участь. 12% (11) студентів першого курсу брали участь у 3-х заходах. 31% (28) студентів першого курсу факультету психології та соціальної роботи взяли участь лише у 2-х заходах. Найбільше студентів, 34% (30), взяли участь тільки в одному заході. Ще 13% (12) не були задіяні жодного разу у заходах, які проводилися на факультеті психології та соціальної роботи та Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя.

2% студентів другого курсу взяли участь у 6-ти художньо-творчих заходах на факультеті психології та соціальної роботи та університеті, кількісно – це лише одна студентка. 9% (4) студентів взяли участь у 5-ти факультетських та університетських заходах. 11% (5) студентів брали участь у 4-х художньо-творчих заходах, 13% (6) студентів другого курсу взяли участь у 3-х заходах. Найбільший відсоток студентів брали участь у 2-х заходах, що складає 35% (15). 30% (13) студентів за два роки навчання у ВНЗ були задіяні у художньо-творчих заходах лише один раз.

З метою визначення взаємозв'язку між художньо-творчою діяльністю студентів та успішністю студентів ми використали метод рангової кореляції Ч.Спірмена. Ми прорангували студентів за показником середнього балу успішності та загальною кількістю участей у художньо-творчих заходах від найбільшого до найменшого.

Використовуючи формулу Ч.Спірмена (див. формулу 1), для студентів першого курсу ми отримали наступні результати:

$$r = 1 - \frac{6 \cdot 71856,25}{90(90^2 - 1)} = 1 - \frac{431137,5}{728910} = 1 - 0,73 = 0,27.$$

Згідно таблиці критичних значень даний показник свідчить про наявність взаємозв'язку між успішністю студентів та художньо-творчою діяльністю. Це говорить про те, що чим активніше студенти вищих навчальних закладів беруть участь у різноманітних художньо-творчих заходах, тим вищий середній бал їх успішності, що, в свою чергу, свідчить про позитивний вплив художньо-творчої діяльності на дидактичну адаптацію першокурсників.

Використовуючи формулу Ч.Спірмена (див. формулу 1), для студентів другого курсу ми отримали наступні результати:

$$r = 1 - \frac{6 \cdot 11923,5}{45(45^2 - 1)} = 1 - \frac{71541}{91080} = 1 - 0,69 = 0,31.$$

Згідно таблиці критичних значень даний показник свідчить про наявність взаємозв'язку між успішністю студентів та художньо-творчою діяльністю. Це говорить про те, що активна участь студентів у художньо-творчій діяльності допомагає краще адаптуватися до умов навчання у

вищому навчальному закладі. Тобто, це сприяє легшому входженню студента у нову освітню систему, реалізації ними своїх умінь та навичок, виявленню прихованих талантів та здібностей, що, в свою чергу, якісно відображається на успішності.

Таким чином, за результатами проведеного нами емпіричного дослідження, можемо констатувати позитивний вплив художньо-творчої діяльності студентів на їх дидактичну адаптацію до умов навчання у вузі. Такий висновок підтверджується даними, отриманими за допомогою методу рангової кореляції Ч.Спірмена.

Описане дослідження не вичерпує всіх можливих тем наукового пошуку по даній проблемі. Зокрема, окремих досліджень потребує вплив художньо-творчої діяльності першокурсників на їх формальну та соціальну адаптацію до умов навчання у вузі.

Список використаної літератури

- 1. Бабахан Ю.С.** Самооценка студента как показатель его способности к учебной адаптации// Психологические и социально-психологические особенности адаптации студента. -Ереван,1973 - С. 21-25.
- 2. Гришанов Л.К., Цуркан В.Д.** Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе. - Кишинев,1990 - С.29-41.
- 3. Євтух М.Б.** Соціальна педагогіка: підручник для студ. вищих навч. закладів / М.Б. Євтух, О.П. Сердюк; Міжрегіональна академія управління персоналом. - 2-е вид., стереотип. - К. : МАУП, 2003. – 232 с.
- 4. Калинина Н.В.** Представление школьников о социальной компетентности / Н.В. Калинина // Педагогическая диагностика: Научно-практический журнал. - 2004. - №2. - С. 154-158.
- 5. Пархоменко С.** Особливості адаптації першокурсників // [Електронний ресурс] / С.Пархоменко – Режим доступу: <http://www.zsu.zp.ua/gazeta/archive/38-8.htm>.
- 6. Педагогіка** и психология высшей школы. Учебное пособие для вузов / Отв. ред. С. И. Самыгин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 544 с.
- 7. Пожидаєв І.В.** Соціальна адаптація гімназистів до умов сучасності / І. В. Пожидаєв // Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний та освітньо-методичний журнал. – 10/2008. – №10 . – С.39-45.

Сватенков О. В. Дослідження впливу художньо-творчої діяльності на адаптацію студентів-першокурсників до умов навчання у вузі

Стаття присвячена вивченню особливостей адаптації студентів-першокурсників до навчання у вузі. Розглянуто зміст поняття „адаптація”, наведено три форми адаптації, а саме: формальна, соціальна та дидактична. Описано методику вивчення впливу художньо-творчої діяльності студентів на їх дидактичну адаптацію до умов навчання у вузі, до якої включено такі методи як анкетування, аналіз документів. Ступінь

взаємозв'язку між досліджуваними параметрами визначалася за допомогою формули рангової кореляції Ч.Спірмена. Загальна кількість вибірки склала 137 осіб з числа студентів I та II курсів факультету психології та соціальної роботи НДУ ім.М.Гоголя. За результатами проведеного емпіричного дослідження встановлено, що активна участь студентів у художньо-творчій діяльності чинить позитивний вплив на їх дидактичну адаптацію, основним параметром якої було визначено середній бал успішності під час екзаменаційних сесій. Подальшого дослідження потребує вплив художньо-творчої діяльності на формальну та соціальну адаптацію першокурсників.

Ключові слова: адаптація, дезадаптація, художньо-творча діяльність.

Сватенков А. В. Исследование влияния художественно-творческой деятельности на адаптацию студентов-первокурсников к условиям обучения в вузе

Статья посвящена изучению особенностей адаптации студентов-первокурсников к условиям обучения в вузе. Рассмотрено содержание понятия „адаптация”, названы три формы адаптации, а именно: формальная, социальная и дидактическая. Описано методiku изучения влияния художественно-творческой деятельности студентов на их дидактическую адаптацию к условиям обучения в вузе, в которую вошли такие методы как анкетирование, анализ документов. Степень взаимосвязи между исследуемыми параметрами определялась с помощью формулы ранговой корреляции Ч.Спирмена. Общее количество выборки составила 137 человек из числа студентов I и II курсов факультета психологии и социальной работы НГУ им.Н.Гоголя. Согласно результатам проведенного эмпирического исследования установлено, что активное участие студентов в художественно-творческой деятельности оказывает позитивное влияние на их дидактическую адаптацию, основным параметром которой был определен средний бал успеваемости во время экзаменационных сессий.

Ключевые слова: адаптация, дезадаптация, художественно-творческая деятельность.

Svatenkov O. V. Research of the influence of artistic and creative activities for first-year students adapt to the conditions of learning in high school

The Article deals with the research of characteristics of first-year students to adapt to the conditions of learning in high school . Considered the meaning of „adaptation”, named three forms of adaptation: formal , social and didactic. Described a methodic of research the influence of artistic and creative activity of students on their didactic adaptation in high school, which includes such methods as questionnaires and analysis of documents. Questioning students was aimed at determining the number of activities in

which each student participated. In particular, the questionnaire included the following artistic and creative activities in which students can participate: Admission of first-year students, „Come on, freshmen!”, charity Impreza, „Students spring”, “Miss University” and „Mister University”. Degree of association between the parameters that were researched, was determined using the formula of rank correlation by C. Spearman. Total number of sample was 137 students I and II courses of the Faculty of Psychology and Social Work from Nizhyn State University. According to the results of the empirical research found that students’ active participation in artistic and creative activities has a positive influence on their didactic adaptation, the main parameter which was defined GPA performance during examinations. The result of method of rank correlation C.Spearman for first-year students the was 0.27 and for second-year students – 0.31. According to the table of critical values, this indexes indicates the correlation between parameters which was researched. Further research may be dedicated to the influence artistic and creative activities in the formal and social adjustment of first-year students.

Keywords: adaptation, disadaptation, artistic and creative activities.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 17.011

Т. П. Спіріна

ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНИХ ЗАСАД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

В умовах розбудови сучасного громадянського суспільства в Україні відбувається посилення державної та громадської уваги до формування моральних якостей кожного громадянина. Проблема виховання відповідальної, талановитої особистості, яка спроможна реалізувати власні життєві цінності, набуває важливого значення в системі професійної підготовки соціальних працівників. Необхідність у регулюванні взаємин людей тієї чи іншої професії призвела до усвідомлення й подальшого оформлення визначених вимог етики професійної діяльності.

Особливої актуальності набуває питання формування професійної етики соціальних працівників, фахівців, котрі працюють переважно з людьми, які опинилися у складних життєвих обставинах, взаємодіючи з численними соціальними інституціями. Це підвищує вимоги до навчально-виховного процесу у вищій школі, яка готує спеціалістів як фахівців нової генерації. Від рівня їхньої загальноосвітньої та фахової